

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.5, oktober 2014

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Kim Steen Ravn

Tilsyn ved dr.theol. K.E. Bugge

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til “Om Nordens videnskabelige Forening”

ved Henrik Yde

Indhold

- 1 Skandinavisme eller nordisk ånd
- 2 Et fællesnordisk universitet
- 3 Modtagelse
- 4 Efterliv
- 5 Anvendt litteratur

1 Skandinavisme eller nordisk ånd

Det var i skandinavismens ånd, at den grundtvigske student Frederik Barfod oprindeligt havde tænkt sig at kalde sit nye tidsskrift for *Det gamle og nye Norden, et Hefteskrift for underholdende nordisk-historiske Skildringer*, og han skrev 15. februar 1839 til Grundtvig med opfordring til at bidrage med indlæg (Petersen 1897, s. 105, *Bibliografien*, bind 2, s. 134).

Grundtvig fandt imidlertid titlen for snæver:

da det nordiske Præg og den hjemlige Retning, vi ønske det, ingenlunde er bunden enten til Sted eller Fag, men kun er betinget af den ejendommelige Aand og hjertelige Deltagelse i Folkelivet og Hjemmets Tarv. [...] jeg føler ligesaa megen Lyst og Trang til at gøre nordiske Læsere bedre bekendt med Menneskelivet og dets Frugter under andre Himmelegne, betragtet med nordiske Øjne, som at opfriske Mindet og klare Øjet til et fortroligt Bekendtskab med vore Fædres Land og Stovværk (Petersen 1897, s. 105).

I samme brev foreslog Grundtvig titlen *Brage og Idun, et nordisk Tidsskrift*, hvilket Barfod straks tilsluttede sig. Og “Om Nordens videnskabelige Forening” kom da til at stå som en art programskrift i det første nummer af *Brage og Idun. Et nordisk*

Fjærdingsårsskrift. Se beskrivelsen af dette tidsskrift [her](#).

Det var ikke altid let for Grundtvigs tilhængere at finde rede i hans tanker. Usikkerheden kunne skyldes Grundtvigs sprog med dets egenartede inklusion af mytologiske og gammeldanske udtryk, og den kunne skyldes udviklingen og selvopgørene i hans tankeverden. En entusiastisk skandinavist som professor Christian Flor i Kiel, der få år senere skulle blive den første forstander for Danmarks første folkehøjskole, Rødding Højskole, var på den ene side fuld af beundring for Grundtvigs nordiske sindelag, på den anden side usikker på, hvad Grundtvig egentlig mente. I et brev til Barfod marts 1838 skrev han således:

Grundtvig er "Nordens personificerede Aand, Nordens Anfører, da ingen som han klarlig har set ..., hvilken Vej, Nordens Aand gaar og fører. ... Imidlertid har Grundtvig, som bekendt, det Uheld, at næsten ingen, selv ikke hans bedste Venner, véd, hvad han mener" (Petersen 1897, s. 105).

Skandinavismen havde i 1830'erne og senere tilhængere i både Danmark, Norge og Sverige, men det var i Danmark, at tankerne fik størst udbredelse. (Finland og Island var på daværende tidspunkt ikke selvstændige lande, men et russisk fyrstendømme hhv. en dansk koloni.) I Danmark kunne man på en gang se et nærmere skandinavisk sammenhold som et værn mod den ydre tyske fjende og som en tilskyndelse til udvikling frem mod en konstitutionel styreform i lighed med den norske. Skandinavistiske sympatier fandt man i 1830'erne derfor fortrinsvis blandt de liberale, men i takt med oplevelsen af et pres fra Tyskland vandt tankerne udbredelse udenfor oppositionen. Den forblev dog et anliggende for akademikere og studenter.

Som det fremgår af brevet fra Grundtvig til Barfod, havde Grundtvigs nordiske tankegang imidlertid et videre åndeligt perspektiv end det – ikke mindst samtidspolitiske – der lå i skandinavismens program. Og dette åndelige perspektiv ligger bag ved Grundtvigs vision om et fællesnordisk universitet. Det må være denne perspektivforskel, der gjorde det vanskeligt for Grundtvigs tilhængere at vide, "hvad han mener".

Det kan også være vanskeligt for eftertiden at kende forskel på skandinavismen og på Grundtvigs nordiskhed, så meget mere som begge hører hjemme inden for de nationale vækkelser i 1800-tallets første halvdel. Men mens skandinavismen regnede med én nordisk nationalitet, fandt Grundtvig det vigtigt at fremhæve de nordiske folks forskellighed. Herom skriver den franske Grundtvig-kender Erica Simon:

Denne distinktion er vigtig, og den bør fastholdes for at understrege det dialektiske forhold, Grundtvig etablerede mellem de nordiske landes forskelligheder og deres universelle mission, en dialektik som konkretiseres i de to institutioner, som skal komplettere hinanden (Simon 1989, s. 24).

De to institutioner, Simon sigter til, er en dansk, en svensk og en norsk national, folkelig højskole hhv. en fællesnordisk videnskabelig højskole, dvs. et universitet.

Det bemærkes også, at Grundtvig (i modsætning til skandinavisterne) klart afviste, at Norden skulle kunne forenes på andre områder end netop det videnskabelige: ikke

kirkeligt og ikke 'borgerligt', dvs. samfundsmæssigt eller statsmæssigt. Dog så han gerne en forsvarspolitisk alliance mellem de tre skandinaviske lande.

2 Et fællesnordisk universitet

Tanker om et fællesnordisk universitet havde Grundtvig berørt i *Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet* fra 1834, og han havde udfoldet dem 1837 i *Til Nordmænd om en Norsk Høi-Skole*:

Faae derimod kun Rigerne i Norden hver sin *folkelige Høiskole*, hvor Natur-Livet styrkes, forædles og klares, da vil den *kirkelige* og *videnskabelige* Frihed, som deraf nødvendig maa udspringe, baade for Religiositet og Videnskabelighed bære de mest velsignede Frugter; thi hvad enten vi raadspørge Fædrenes "*stærke Drømme*" om det Guddommelige i Hedenold, eller deres *Kraft-Yttringer* i Daad og Sang og Skrift, for *Latin* og *Romerskhed* forknyttede og forkvaklede dem, da lære vi, at ingensteds var der af Naturen dybere Følelse for det vidunderlige Slægtskab mellem Himmel og Jord, eller inderligere Lyst til at see hele det store, vidunderlige Menneske-Liv efterhaanden udvikle og forklare sig selv. Ret mange Skridt vilde den folkelige Dannelse da vist ikke gjøre, før det blev Nordens Lyst at reise en stor *videnskabelig Høiskole*, vist nok ikke for *Latineri* og *Romer-Ret*, men for *Menneske-Livets* Udvikling og Forklaring i hele Dets gaadefulde Dybde og herlige Mangfoldighed, altsaa et *Universitet* (en altomfattende Granskning) der ikke er et Romersk Praleri, men virkelig svarer til sit Navn og lærer Verden at kiende en *Nordisk Videnskabelighed* (Grundtvig 1837, s. 21).

Oprettelsen af en folkelig højskole i hvert af de tre skandinaviske lande ses altså som en forudsætning for oprettelsen af den 'videnskabelige højskole', universitetet. På højskolerne skulle det folkelige, nationale oplyses for enhver, på universitetet skulle det universelle, fællesmenneskelige oplyses for de lærde. På dette universitet forestiller Grundtvig sig to fakulteter, et historisk og et fysisk (naturvidenskabeligt), som tilsammen vil danne et "virkeligt '*Universitet*,' som en lærd Republik til universal-historisk Oplysning og Væddekamp" (Grundtvig 1839, s. 40).

Livet i denne 'lærde republik' synes i øvrigt ikke at have nogen lighed med livet på Københavns Universitet. Mens dette dengang var domineret af det teologiske fakultet og navnlig fungerede som præsteskoole, så skulle præsterne og andre embedsmænds uddannelse efter Grundtvigs plan fremover varetages af særlige seminarier. På universitetet dyrkedes videnskaben for sin egen skyld, ikke for nogen nyttevirknings skyld. Hans ideal synes at have været Platons og Aristoteles' frie akademier i oldtidens Athen, skønt han som forbillede også nævner, hvad han i sin ungdom og senere selv havde oplevet som frie dannelsesmiljøer, herunder det akademiske liv i Cambridge.

3 Modtagelse

Hverken i Danmark eller Norge ses Grundtvigs artikel at være bemærket. Men fra Sverige kom der to reaktioner, begge kritiske. I *Brage og Iduns* bind 3 (1840) kritiserede Peter Wieselgren Grundtvigs rehabilitering af den nordiske mytologi og navnlig hans forsoning mellem 'høje Odin' og 'hvide Krist'. Han stod også helt fremmed over for Grundtvigs kritik af de bestående 'latinske' universiteter.

Læs mere

Wieselgrens artikel står i *Brage og Idun*, bind 3 (1840), s. 36-56. Et fyldigt referat findes i Simon 1989, s. 104 f.

Mere skeptisk var dog Lars Johan Hierta. I den liberale avis *Aftonbladet* skrev han som bladets redaktør den 12. og 13. juni 1839 i en omfattende anmeldelse af hele *Brage og Iduns* første nummer følgende om “den snillrike, men vilde och egensinninge entusiaststen” Grundtvig, at hans *Om Asalæren* fra 1807 var det mest geniale, der var skrevet om emnet, men også at:

‘Asa-läran’ var det sista, som han författat i klar och ren anda; han har sedermera blifvit grumlig och förvirrad. [...] Han är numera icke blott den snillrika förklararen af de göthiska [gotiske, her: oldnordiske] mytherna och det göthiska lifvet; han är sjelf göth, och detta på ett besynnerligt sätt blandadt med kristendomen. [...] G. lefver i en ständig exaltation, i ett litterärt delirium tremens, hvarunder han har *syner* [...]. Härtill kommer en affekteradt enkel och vårdslös stil, som stundom kan vara rätt behaglig, men oftast stöter, ja väcker löje.

Hierta behandler dernæst Grundtvigs forskellige bidrag til *Brage og Idun*. Efter en redegørelse for hovedtanken i “Om Nordens videnskabelige forening” konkluderer han:

Mycket i denna afhandling är sundt tänkt; men också mycket är fantastiska hugskott [indfald]. Asar och Island och Cambridges ‘Colleges’ och Oldtid och Skjalde och Sagamend och Gjallarhorn och Heimdalls svärd och all verdens herrlighet äro kringströdda i denna afhandling, så att det går omkring för läsarens ögon och både det sundt allvarsamma och det fantastiskt poetiska sammangyttras till en ‘Æblegröd’.

Sidstnævnte udtryk refererer til Grundtvigs besyngelse af Iduns æbler. Om *Brage og Idun* konkluderer Hierta, at tidsskriftet såvel som den skandinavistiske idé, forskelsløst sammenblandet med Grundtvigs tanker (“gothomanien, den svärmande, högfärdiga, exklusiva, barnsliga ‘nordiskheten’”), var usammenhængende og tilbageskuende, “ett uppkok på den gamla fosforism [den svenske nyromantik] og gothomani, hvaraf vi i Sverige redan haft nog, och som vi icke behöfva införskrifva [indforskrive]”.

4 Efterliv

Grundtvigs tanker om folkelige højskoler blev som bekendt realiserede i stor skala, omend ikke som han oprindelig havde tænkt sig. Derimod har hans universitetsvision aldrig slået an, formentlig fordi den har sin rod i hans universalhistoriske (dvs. verdenshistoriske) syn på de nordiske ‘hovedfolks’ historiske mission, tanker som er fremmede for en moderne akademisk bevidsthed. En vis renæssance fik tankerne dog i den del af den danske højskolebevægelse, der i mellemkrigstiden ønskede en genoplivelse af den ‘mytologiske’ højskole eller generelt var præget af ‘ny-nordisk’ tankegang (se Warming 1983, s. 63-67). På dansk initiativ og med opbakning fra Nordisk Råd lykkedes det imidlertid i 1966 at åbne Nordens folkelige Akademi på

Kungälv ved Göteborg, som var inspireret af Grundtvigs universitetstanker, men som i sin levetid frem til 2004 nærmere fungerede som en efteruddannelses- og kursusinstitution for højskolelærere.

5 Anvendt litteratur

- Barfod, Frederik (red.) (1840) *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 3. København.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- Grundtvig, N.F.S. (1834) *Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1837) *Til Nordmænd om en Norsk Høi-Skole*. Christiania.
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Om Nordens videnskabelige Forening" (1839) i *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 1, s. 11-59. København.
- Hierta, Lars Johan (1839) "Bokhandels-bulletin" i *Aftonbladet* 12. og 13. juni 1839. Stockholm.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, 1-4. København.
- Petersen, Richard (1897) *Frederik Barfod. Et Levnedsløb*. København.
- Simon, Erica (1989) "–og solen står med bonden op –". *De nordiske folkehøjskolelæreres idehistorie*. Vejen.
- Warming, Per (red.) (1983) *Fremtidens videnskab. En debatbog om Grundtvigs videnskabssyn og vor tid*. København.
- Wieselgren, Peter (1840) "Om Nordens vettenskapliga Förening" i *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 3, s. 36-56. København.